piinatud loomad nimetasid walu pärast hulga inimest, kes neile meele tulid. Neid pandi ka wangi ja piinati nii kaua, kunni nad enda peale tõstetud walet tõeks tunnistasid, — sest lühikene surmawalu näitas palju kergem kannatada, kui sestinnane raske piinamine tuliste tangidega, raudnäpistidega, liikmete wälja wenitamistega ja muu koleda piinamise riistadega, mis inimeste sugule häbiks wanal aeal igas kohas walmistati ja tarwidati. Seal wiidi mõnikord õnnetumaid loomast hulga kaupa tuleriite peale ja põletati neid elusalt ära. Siiski ei lõpenud nõidade selts maa pealt otsa!

Sel wiisil saiwad wanal aeal mitu tuhat ilmasüta inimest piinatud ja ärahukatud, üksnes selle wale, naeruwäärt arwamise pärast, et nõiad kuradiga kaupa pidid olema teinud. Ja sestinane kole õnnetus oli igal maal; Saksa-maal põletati saea aasta eest wiimne nõid. Ka meie maal leiti niihästi endise Piiskopi ja Rüütli, kui iljemine Rootsi walitsuse aeal sagedast nõidade peale kohtu möistmist ja nende hukamisi. — Nii oli, sõber, wana pimeda aea kuju, enne õnneliku Wene Keisride walitsuste hakatust! Kõik häädused ja seaduse kergitused on, nõnda kui täielikum õpetuse walgus, wiimsel poolteistsaea aastadel meie maale osaks saanud. Seda meele tuletates peaks kül igaüks, noor ja wana, Jumalalle tänu andma, selle järel armulise riigi walitsejale, suure Keisrile! Iseäranis nüüd, kus meie riik waenlaste

pahitusel on, peab iga alam — se on lapse kohus — helde isaliku Ülemwalitsejale jõudo mööda tegude läbi wäljanäitama, et meie armuannete wasto mitte tänamata loomad ei ole. Tugewad nooremad mehed kogugo rõemuga sõalipu alla koko, isamaa rajadelle warjuks, „raudaseinaks raukadelle!“ Wanad ja rammutumad püüdko nooremalele seda wahet seletada, mis endise ja meie aea wahel on, sest

„Wanast oli pika piina aega,
Nüüd aga üsnu õnne aega!“

kiidab tõt mööda laulusõna, mis ei ole wõerad laulikud loonud, waid mis Eesti külade wainul, kodulapse kombel, üleskaswas. — Kül oleks mõnus ja auuwäärt, kui siin ja seal meie maal ka pisut nähtawaks tõuseks sest, mis Wene-maal wiimsel sõa aastal igas linnas, külas ja ükksikutes peredes juhtus. Isad, kes tugewad olid, tulid poegadega seltsis ennast sõameheks pakuma; teised tõiwad raha, nende hulgas palju, kes Ehwangeliumis räägitud lese naise kombel ühe ainukese teenari raha kasti paniwad, ja tõeste! nemad olid enam toonud, kui rikad oma tuhandetega, sest Jumal ei waata mitte ande, waid andja südame peale. Mõnda ka siin, mis riigi ja isamaa kasuks tuakse, ja ei mite selle pisukese ande, waid andja lahke südame pärast wasto wõetakse, kõik nende hääks koko pannakse, kes sõas hawatud ehk wigaseks saawad. — Aga kallame jutu joonele tagasi.

Meie päiwil on walitsuse poolt käsku antud, et